

ประวัติดนตรีบำบัดในประเทศไทย¹

สมชัย ตระการรุ่ง²

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาค้นคว้าและรวบรวมองค์ความรู้ศาสตร์ด้านดนตรีบำบัดที่เกิดขึ้นในประเทศไทย และมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ใน 3 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านบริการคลินิกดนตรีบำบัด (2) ด้านการจัดการศึกษาดนตรีบำบัด และ (3) ด้านการวิจัยดนตรีบำบัด การศึกษาครั้งนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) จากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์ด้านดนตรีบำบัดในประเทศไทย ประกอบไปด้วย นักดนตรีบำบัด แพทย์ และการวิเคราะห์การศึกษา ค้นคว้าจากเอกสารต่าง ๆ (Document Analysis) เช่น เอกสาร ตำรา สิ่งพิมพ์ บทความวิจัย รายงานวิจัย บทความเชิงวิชาการ เป็นต้น ผลการวิจัยพบว่า ประเทศไทยเริ่มมีการใช้ดนตรีบำบัดเมื่อปี พ.ศ. 2533 วิธีการใช้ดนตรีบำบัดคือ กิจกรรมดนตรีนันทนาการ เล่นเครื่องดนตรี ร้องเพลง การเคลื่อนไหว ด้านการศึกษาพบว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 ประเทศไทยมีการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนในระดับปริญญา และหลักสูตรระยะสั้น สำหรับประวัติการวิจัยดนตรีบำบัด พบว่า ประเทศไทยเริ่มมีงานวิจัยดนตรีบำบัดตั้งแต่ปี พ.ศ.2528 และมีการทำงานวิจัยเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ประโยชน์ที่ได้จากงานวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงประวัติดนตรีบำบัดในประเทศไทย เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับการค้นคว้าและต่อยอดทางวิชาการสำหรับผู้ศึกษาด้านดนตรีบำบัด

คำสำคัญ: บริการคลินิกดนตรีบำบัด การจัดการศึกษาดนตรีบำบัด การวิจัยดนตรีบำบัด ประวัติดนตรี บำบัด

¹บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักการคณะกรรมการการอุดมศึกษา และมหาวิทยาลัยมหิดล ภายใต้โครงการมหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ คลัสเตอร์ดนตรีบำบัด

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล อีเมล: somchai.tra@mahidol.edu

History of Music Therapy in Thailand³

Somchai Trakarnrung⁴

Abstract

The objective of this article is to study the history of music therapy in Thailand focusing on three areas: (1) Music Therapy Clinic, (2) Music Therapy Education, and (3) Music Therapy Research. The research methodology used includes semi-structured interviews with three different professionals including music therapists and a medical doctor, followed by analyzing documented evidence such as books, text books, research articles, research reports, and academic articles. The results show that Thailand began to offer music therapy in 1990. The music interventions used were recreational music activities, playing musical instruments, singing and movement. In the education field, Thailand has offered two types of education training including degree-program and short-course training since 2007. As to the history of music therapy, the results indicate that music therapy research in Thailand has been continuously conducted since 1985. The benefit of this study is to provide further background of music therapy history in Thailand to be used as academic database for music therapists, as well as to further the study of this subject.

Keywords: Music Therapy Clinic, Music Therapy Education, Music Therapy Research, History of Music Therapy

³This research paper is part of the research title “History of Music Therapy in Thailand”, supported by Office of Higher Education Commission and Mahidol University under the National Research University Funding Project, Cluster of Music Therapy

⁴Asst. Prof., Faculty of Graduate Studies, Mahidol University. e-mail: somchai.tra@mahidol.edu

บทนำ

ปัจจุบันศาสตร์ทางการแพทย์ได้ให้ความสนใจในการใช้ดนตรีและองค์ประกอบของคนตรีในลักษณะการแพทย์ผสมผสาน (Integrated Medicine) การใช้ดนตรีบำบัดร่วมกับสหสาขาวิชาชีพได้รับการยอมรับและนิยมมากขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างสุขภาพทางร่างกาย จิตใจ และคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยให้ดีขึ้น (American Music Therapy Association, 2016; Davis, Gfeller, & Thaut, 2008 : Register, 2002)

จากการศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ผู้วิจัยพบว่ามีคนดนตรีเข้ามาใช้บำบัดรักษา เพื่อพัฒนาอารมณ์และจิตวิญญาณของมนุษย์ ตั้งแต่ยุคกรีกโบราณจนถึงปัจจุบัน ในศตวรรษที่ 20 ดนตรีบำบัดเริ่มได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย มีการทำวิจัยและจัดการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษา รวมถึงการก่อตั้งสมาคมดนตรีบำบัดในต่างประเทศ เช่น American Music Therapy Association (AMTA) (Brooks, 2003 : l'Foile, 2000)

สมาคมดนตรีบำบัดแห่งสหรัฐอเมริกา (American Music Therapy Association, 2011) ได้นิยามความหมายของคนตรีบำบัดไว้ว่า ดนตรีบำบัด หมายถึง การใช้ดนตรีบำบัดในการบำบัดรักษาทางคลินิกโดยนักดนตรีบำบัดที่ผ่านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาที่ได้รับรองโดยสมาคมดนตรีบำบัดแห่งสหรัฐอเมริกา

นอกจากนี้ ทางสมาคมยังได้อธิบายถึงอาชีพนักดนตรีบำบัด ว่าเป็นอาชีพที่ทำงานทางด้านสุขภาพ โดยการนำดนตรีมาใช้เพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ การรับรู้ และสังคมในผู้ป่วยทุกช่วงอายุ นักดนตรีบำบัดจะใช้เครื่องดนตรีและการร้องเพลงกับผู้ป่วยที่ไม่จำเป็นต้องมีความสามารถทางด้านดนตรี ในกระบวนการทำดนตรีบำบัด นักดนตรีบำบัดจะประเมินความสนใจทางด้านดนตรีและสิ่งที่ผู้ป่วยต้องการ (Clients' Needs) โดยนักดนตรีบำบัดจะให้การบำบัดควบคู่ไปกับการบำบัดรักษาจากทีมสหสาขาวิชาชีพอื่น ๆ เพื่อประสิทธิภาพของการบำบัด

นอกจากนี้ สมาคมวิชาชีพดนตรีบำบัดในสหราชอาณาจักร (British Association of Music Therapy, 2012) ยังได้ให้ความหมายของคนตรีบำบัดไว้ดีกว่า ดนตรีบำบัดเป็นรูปแบบหนึ่งของการบำบัดรักษา โดยมุ่งเน้นที่การมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักบำบัดกับผู้รับการบำบัด เพื่อช่วยให้ผู้รับบริการ มีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ผ่านดนตรีที่สร้างสรรค์โดยนักดนตรีบำบัด

สำหรับประเทศไทยนั้น ดนตรีบำบัดเริ่มได้รับความสนใจในวงการแพทย์ ซึ่งสำนักกรมการแพทย์ทางเลือก กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข ได้นิยามความหมายของคนตรีบำบัดเพื่อให้บุคลากรทางการแพทย์เกิดความเข้าใจตรงกัน (Binson, 2010) ดังนี้

“ดนตรีบำบัดหมายถึงการใช้ดนตรี องค์ประกอบทางดนตรี และกิจกรรมทางดนตรีในการฟื้นฟู รักษาและพัฒนา ด้านอารมณ์ ร่างกาย และจิตใจให้มีสภาพที่ดีขึ้น ดนตรีที่นำมาใช้ในการบำบัดต้องผ่านการคิดตรองและการศึกษาค้นคว้างานวิจัยจากผู้เชี่ยวชาญในด้านนี้ ซึ่งประกอบด้วยนักดนตรีบำบัด แพทย์ นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา ผู้รับผิดชอบกรณีศึกษา และญาติของผู้รับการบำบัด”

ถึงแม้ดนตรีบำบัดเริ่มเป็นที่รู้จักในวงการแพทย์ไทย และสำนักกรมการแพทย์ทางเลือกฯ ได้นิยามความหมายของคนตรีบำบัดไว้แล้ว แต่ยังไม่มีการศึกษาด้านประวัติความเป็นมาอย่างเป็นระบบ ทำให้ไม่สามารถระบุถึงสถานะและ

ความเป็นมาของดนตรีบำบัดในประเทศไทยได้ อีกทั้งเอกสารและข้อมูลต่าง ๆ กระจัดกระจาย ไม่สามารถเข้าใจถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นของดนตรีบำบัดในประเทศไทย ซึ่งส่งผลให้การวิจัยเพื่อต่อยอดด้านดนตรีบำบัดนั้นยากต่อการสืบค้น การศึกษาประวัติความเป็นมาของดนตรีบำบัดในประเทศไทยจะทำให้ทราบถึงข้อมูลและองค์ความรู้ด้านดนตรีบำบัดเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการค้นคว้าและศึกษาต่อยอดทางวิชาการสำหรับผู้สนใจ

วัตถุประสงค์การวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติด้านดนตรีบำบัดในประเทศไทย 3 ด้าน ประกอบด้วย (1) ด้านบริการคลินิกดนตรีบำบัด (2) ด้านการจัดการศึกษาดนตรีบำบัด และ (3) ด้านการวิจัยดนตรีบำบัด

ขอบเขตงานวิจัย

งานวิจัยประวัติดนตรีบำบัดในประเทศไทยนี้ มุ่งศึกษาประวัติศาสตร์ดนตรีบำบัดของประเทศไทยที่มีความเกี่ยวข้องกับสถาบันการศึกษาและในสถาบันด้านการแพทย์เท่านั้น โดยรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการสัมภาษณ์นักดนตรีบำบัดคนไทย และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับดนตรีบำบัดในประเทศไทย ที่อยู่ในรูปแบบของงานวิจัย เอกสาร ตำรา สิ่งพิมพ์ บทความวิจัย รายงานวิจัย บทความเชิงวิชาการ และศึกษาที่มาของดนตรีบำบัดในประเทศไทย 3 ด้าน ได้แก่ การใช้ดนตรีบำบัดในการให้บริการคลินิกดนตรีบำบัด การจัดการศึกษาดนตรีบำบัด และการทำวิจัยดนตรีบำบัด

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview)

1. แหล่งข้อมูลและการเก็บข้อมูล

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) แหล่งข้อมูลประเภทเอกสารและหลักฐานประวัติด้านดนตรีบำบัดในประเทศไทย ประกอบไปด้วย เอกสาร ตำรา สิ่งพิมพ์ บทความวิจัย รายงานวิจัย บทความเชิงวิชาการ เพื่อใช้ในการศึกษาและวิเคราะห์สำหรับวัตถุประสงค์ด้านการใช้ดนตรีเพื่อการบำบัด ด้านการศึกษาดนตรีบำบัด และด้านการวิจัยดนตรีบำบัด (2) แหล่งข้อมูลประเภทบุคคลที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์ด้านดนตรีบำบัดในประเทศไทย ประกอบไปด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีบำบัด อาจารย์ แพทย์ พยาบาล นักดนตรีบำบัด นักกิจกรรมบำบัด นักศึกษา หรือบุคคลอื่น ๆ ที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญในศาสตร์ทางดนตรีบำบัด เพื่อใช้ในการศึกษาและวิเคราะห์สำหรับวัตถุประสงค์ด้านการใช้ดนตรีเพื่อการบำบัด และด้านการศึกษาดนตรีบำบัด ซึ่งเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลมีดังต่อไปนี้

(1) เป็นคนไทยที่มีตำแหน่งเป็นนักดนตรีบำบัดหรือตำแหน่งอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยทำหน้าที่ทางพลุติตนิยมและทำงานในฐานะนักดนตรีบำบัดในหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน

(2) มีประสบการณ์ทำงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้ดนตรีเพื่อการบำบัดรักษาไม่ต่ำกว่า 3 ปี หรือ

(3) ผู้เข้าร่วมวิจัยที่จบการศึกษาด้านดนตรีบำบัดจากหลักสูตรที่ได้รับการรับรองจากสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาและหลักสูตรที่ดำเนินการเรียนการสอนโดยมหาวิทยาลัยในประเทศไทย

จากการคัดเลือกพบว่า บุคคลข้อมูลที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนด และสามารถเข้าร่วมในงานวิจัยครั้งนี้ได้มีเพียง 3 ท่าน ดังนี้

1) ผศ. นพ. จักรกริช กล้าผจญ จบการศึกษาแพทยศาสตรบัณฑิต และการศึกษาแพทยเฉพาะทางด้านเวชศาสตร์จากคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งหัวหน้าภาควิชาเวชศาสตร์ฟื้นฟู คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และเป็นหัวหน้าและผู้ก่อตั้งกลุ่มดนตรีบำบัด ของคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผศ. นพ. จักรกริช กล้าผจญ ถือเป็นบุคลากรสายการแพทย์ที่ให้ความสนใจและลงมือทำงานด้านดนตรีบำบัดอย่างเป็นรูปธรรม

2) นายภัทรวุฒิ ดินปรานต์ภาดา จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี จากคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สาขาวิชาดนตรีไทยและจบการศึกษาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกมานุษยดุริยางควิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปัจจุบันนายภัทรวุฒิ ดินปรานต์ภาดา ดำรงตำแหน่ง นักดนตรีบำบัด ประจำศูนย์เวชศาสตร์ฟื้นฟู สภากาชาดไทย ซึ่งเป็นนักดนตรีคนแรกที่ทำงานด้านดนตรีบำบัด

3) นายภูษงค์ ฉิมพิบูลย์ จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี ดุริยางคศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดนตรีไทยและดนตรีตะวันตก วิชาเอกจะเข้ จากวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล และจบการศึกษาในระดับปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี วิชาเอกดนตรีบำบัด จากวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล ปัจจุบัน นายภูษงค์ ฉิมพิบูลย์ ดำรงตำแหน่งนักวิชาการดนตรีบำบัด ประจำสาขาวิชาดนตรีบำบัด วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล นายภูษงค์ ฉิมพิบูลย์ เป็นนักศึกษาระดับปริญญาโทคนแรก ที่สำเร็จการศึกษาด้านดนตรีบำบัดจากหลักสูตรของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยที่ได้รับการรับรองจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และเป็นหลักสูตรที่ดำเนินการเรียนการสอนและมีบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาแล้วโดยมหาวิทยาลัยในประเทศไทย

2. เครื่องมือวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์ที่ใช้สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ด้านดนตรีบำบัดจากผู้ทรงคุณวุฒิ แบบสัมภาษณ์นี้สร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในด้านดนตรีบำบัด และประวัติดนตรีบำบัด โดยมีการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content validity) จากผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ข้อความในการสัมภาษณ์มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัย ตัวอย่างข้อความเช่น ท่านเริ่มใช้ดนตรีเพื่อการบำบัดเมื่อใด ในตลอดระยะเวลาการทำงานด้านดนตรีบำบัด ท่านได้ใช้ดนตรีเพื่อการบำบัดกับผู้ป่วยกลุ่มใดบ้าง หรือ ท่านมีวิธีการใช้ดนตรีบำบัดอย่างไร เป็นต้น

วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อจัดหมวดหมู่ จำแนกประเภท และสรุปข้อมูลจากบทสัมภาษณ์เอกสาร และหลักฐานประวัติด้านดนตรีบำบัดในประเทศไทยอื่น ๆ

ผลการวิจัย

1. ประวัติด้านการให้บริการคลินิกดนตรีบำบัด

ประเทศไทยเริ่มให้บริการคลินิกดนตรีบำบัดอย่างเป็นทางการ ในปี พ.ศ. 2533 โดยโรงพยาบาลสวนสราญรมย์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เริ่มจัดกิจกรรมดนตรีบำบัดในรูปแบบกิจกรรมนันทนาการและเดินออกกำลังกายให้กับผู้ป่วยจิตเวช โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสภาพอารมณ์ที่ดี ส่งเสริมทักษะการสื่อสารและทักษะทางสังคม เพิ่มความกล้าแสดงออก และฝึกทักษะการควบคุมอารมณ์ (Binson, 2010) และในปีเดียวกันนี้ นายภัทรวุฒิ ดินปรังค์ภาค นักดนตรีอาชีพที่ได้ผันตัวเองมาทำงานด้านดนตรีบำบัดอย่างจริงจัง (Dinprangpada, Interview, August 20, 2015) ได้ให้คำสัมภาษณ์ถึงกลุ่มผู้ป่วยและลักษณะกิจกรรมดนตรีบำบัด (Music Intervention) ในขณะนั้น ไว้ว่า

“คนไข้ส่วนใหญ่จะเป็นอัมพฤกษ์ อัมพาต จิตเวช ผู้ป่วยระยะสุดท้าย เช่น มะเร็งระยะสุดท้าย หมอวินิจฉัยมาว่า ให้กลับบ้านคงอยู่ได้อีก 7 วัน คือเราจะทำยังไงล่ะ ให้ผู้ป่วยมีความสุขระยะสุดท้าย จากไปอย่างสงบ ไม่ทรมาน ผมก็จะไปร้องเพลงโปรดที่คนไข้ชอบในอดีตให้ฟัง ฟังเพลงสบาย ๆ นอกจากนี้ยังมีเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ผมจะเน้นเรื่องการออกเสียงหลัก 5 เสียงคือ อา เอ อี โอ อุ ให้ได้ ผมจะใช้เพลงที่ลงท้ายด้วยเสียงสระอา เช่น เพลงเปิดอาบน้ำ เราก็จะร้องว่า “เปิดอาบน้ำในคลองปลาก็จ้องแลมองเพราะในคลองมีหอยปู ปลา” โดยเราจะเน้นให้เด็กพูดคำว่า “ปลา” ในท้ายเพลง ต่อไปเป็นสระอี ก็จะเป็นเพลงหนูมาลี “หนูมาลีมีลูกแมวเหมียว ลูกแมวเหมียว ลูกแมวเหมียว หนูมาลีมีลูกแมวเหมียว ตัวมันคล้ายสำลี” สระอุ เพลง Happy birthday to you “Happy birthday to you, Happy birthday to you, Happy birthday, Happy birthday, Happy birthday to you” ต่อไปเป็นสระเอ เป็นเพลง “เราพวกเต่าเดินขึ้นภูเขา ไกลไม่เบา เราวางไข่ หาดทรายเชิงเขา แล้วเราก็ตทะเล” หรือจะเป็นเพลงไอ้ทะเลก็ได้ “ไอ้ทะเลแสนงาม ฟ้าสีครามสดใส มองเห็นเรือใบ แล่นอยู่ใน ทะเล” ต่อไปก็สระโอ “เต่า เต่า เต่า เต่ามันมีสีขา สีนินเดินมา มันทำหัว พลุบ ๆ พลุบ ๆ มันทำหัว พลุบ ๆ พลุบ ๆ” สำหรับคนไข้ผู้ใหญ่ที่ต้องการฝึกบริหารอวัยวะภายใน เช่นปอด กระบังลม ผมก็จะใช้เพลงดอกไม้ให้คุณ “ขอมอบดอกไม้ ในสวน นี้เพื่อมวล ประชา” และจะให้คนไข้ได้ออกเสียงคำสุดท้ายยาว ๆ เพื่อกระตุ้นให้คนไข้ได้ออกเสียงสระอา หรือคำว่า “ซา” เพื่อให้ปอดได้ทำงานเต็มที่เพราะว่ามันมีผลกับการฝึกเดิน เพราะถ้าเกิดปอดไม่แข็งแรง ระบบการหายใจไม่ตีเวลาฝึกเดินจะเหนื่อยเร็ว ต้องฝึกอวัยวะภายในให้แข็งแรง เวลา Team meeting นักกายภาพบำบัดก็บอกว่า “คนไข้เดินได้แค่นี้ เหนื่อยแล้ว ขอนั่ง” ก่อนดังนั้น การฟื้นตัวจึงช้า จึงต้องฝึกอวัยวะภายในเพิ่มมาบริหารปอดโดยการร้องเพลง ให้เอาออกซิเจนไปเลี้ยงปอดเยอะ ๆ พอคนไข้เหนื่อยช้าลง การออกกำลังกายฝึกเดินได้นานขึ้น คนไข้ใช้เวลาฝึกได้เยอะทำให้อวัยวะต่าง ๆ ฟื้นตัวได้เร็วขึ้น”

ปี พ.ศ. 2535 สถาบันจิตเวชศาสตร์สมเด็จเจ้าพระยาได้จัดให้บริการดนตรีบำบัดในรูปแบบของกิจกรรมฟังเพลง โดยให้ผู้ป่วยมานั่งชมการบรรเลงดนตรีไทยและปรบมือตามจังหวะ ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 ได้จัดตั้งกลุ่มกิจกรรมดนตรีเพื่อสันติภาพขึ้น สมาชิกในกลุ่มประกอบด้วย แพทย์ พยาบาล นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ และเจ้าหน้าที่อาชีวบำบัด วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมดนตรีบำบัดคือ เพื่อคลายความตึงเครียด ฝึกสมาธิ เพิ่มความกล้าแสดงออก และฝึกทักษะทางสังคม (Binson, 2010)

ปี พ.ศ. 2548 โรงพยาบาลกลาง สังกัดกรุงเทพมหานคร ได้จัดตั้งโครงการดนตรีบำบัด ชื่อ “โครงการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยและดนตรีบำบัด” มีวัตถุประสงค์เพื่อสืบสานดนตรีไทย บรรเทาความเจ็บปวดและคลายความเครียดให้กับผู้ป่วยที่มารอรับบริการทางการแพทย์ ลักษณะของกิจกรรมดนตรีบำบัดคือ การรวบรวมบุคลากรของโรงพยาบาลที่มีความสามารถทางดนตรีไทย มาแสดงดนตรีให้ผู้ป่วยขณะรอรับบริการทางการแพทย์ และในปีเดียวกันนี้เอง โรงพยาบาลศรีนครินทร์ ก็ได้จัดโครงการดนตรีบำบัดในผู้ป่วยมะเร็งที่มารักษาเคมีบำบัด เพื่อบรรเทาความทุกข์ทรมานจากอาการเจ็บปวดและลดความวิตกกังวล ลักษณะของกิจกรรมคือ การฟังเพลงจากดนตรีบันทึก (Recorded Music) (Binson, 2010)

ปี พ.ศ. 2549 โรงพยาบาลบี.แคร์ เมดิคอลเซ็นเตอร์ เปิดให้บริการดนตรีบำบัด ที่ศูนย์พัฒนาการและการเรียนรู้สำหรับเด็ก

ปี พ.ศ. 2550 ผู้ช่วยศาสตราจารย์นายแพทย์จักรกริช กล้าผจญ หัวหน้าภาควิชาเวชศาสตร์ฟื้นฟู คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (Klaphajone, Interview, August 29, 2015) มีความสนใจประยุกต์ใช้ดนตรีกับการดูแลผู้ป่วย เล่าถึงการริเริ่มงานดนตรีบำบัดในขณะนั้น ไว้ว่า

“ผมเองก็เคยได้ยิน คำว่า “ดนตรีบำบัด” แต่ว่าตอนนั้นยังรู้ผิว ๆ มาก ก็รู้แบบที่คนอื่นรู้ทั่ว ๆ ไป จนในปี พ.ศ. 2550 ตอนนั้นผมก็เริ่มค้นคว้า ตอนแรก ผมคิดว่า เป็นการเล่นแล้วให้คนฟังแล้วสบายใจ ผ่อนคลาย แต่พอมาศึกษาจริง ๆ มันมีศาสตร์ Neurologic Music Therapy ซึ่งใช้องค์ประกอบดนตรี และใช้อะไรมากกว่าที่เรารู้แบบผิวเผิน มีเทคนิคการร้องเพลง มีเทคนิค Melodic Intonation Therapy มีการลงรายละเอียดไปถึงตัวโน้ตเลยว่า ลักษณะเสียงแบบนี้ กระตุ้นสมอง โหนดแบบนี้กระตุ้นระบบประสาทอัตโนมัติ จนประมาณปี พ.ศ. 2552 ผมก็ได้พบกับอาจารย์ Annette Janine George จากมหาวิทยาลัยพายัพ ท่านเป็น Certified Music Therapist จากประเทศสหรัฐอเมริกา ผมก็เลยเชิญอาจารย์มาถ่ายทอดความรู้ในหัวข้อต่าง ๆ ให้แก่กลุ่มดนตรีบำบัดที่ตั้งขึ้นมาเฉพาะกิจในตอนนั้น” คนไข้กลุ่มแรกที่ ผศ.นพ.จักรกริช ได้เริ่มนำดนตรีบำบัดไปใช้คือ เด็กพิการโรงเรียนศรีสังวาลย์ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอยู่ในรูปแบบของการวิจัย

“ผมเริ่มทำวิจัยกับเด็ก ๆ ที่โรงเรียนศรีสังวาลย์ จังหวัดเชียงใหม่ โดยจัดเป็นโครงการดนตรีบำบัด เด็กส่วนใหญ่ ก็จะเป็นอัมพาตแขนหรือขาอ่อนแรงและกล้ามเนื้อเกร็งจากสมองพิการ หรือไขสันหลังบาดเจ็บ บางคนมีการเรียนรู้ช้าแล้วก็มีกลุ่ม Down Syndrome ด้วย เรียกรวม ๆ ว่าเป็นเด็กพิเศษ ในการทำวิจัย เราได้แบ่งกลุ่มคนไข้ออกเป็นประเภทต่าง ๆ เช่น กลุ่มเด็กสมองพิการหรือไขสันหลังบาดเจ็บที่หายใจได้ไม่เต็มที่ ผมก็จะให้เป่าเมโลเดียน กลุ่มที่มีอาการเกร็ง ผมก็จะให้เล่นพวก keyboard เพื่อฝึกปฏิสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อและฝึกการแยกนิ้ว กลุ่มที่มีอาการอ่อนแรงไม่มากเกร็งไม่มากก็จะให้เล่นพวก Percussion ทั้งนี้เด็กนักเรียนมีโอกาสเลือกเครื่องดนตรีที่ตนเองชอบด้วย สำหรับตัววัดประเมินผล จะมีหลายตัว เช่น ตัวชี้วัดทางร่างกาย ทางจิตใจ ทางพฤติกรรม และทางสังคม ผลที่เราพบก็คือ เราพบความจุปอดเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 50cc กำลึงกล้ามเนื้อเพิ่มขึ้นประมาณ 1 เกรด จากการให้เด็กฝึกเล่นดนตรีด้วยกันตลอดระยะเวลา 18 เดือน”

นอกจากนี้ บริการด้านดนตรีบำบัดได้ขยายไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ของคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

“พอเสร็จโครงการ ที่โรงเรียนศรีสังวาลย์ปี พ.ศ. 2554 เราก็เริ่มถ่ายทอดความรู้และทักษะให้กับนักกายภาพบำบัด และนักกิจกรรมบำบัดเพื่อนำดนตรีมาใช้บำบัดผู้ป่วยในที่หอผู้ป่วยฟื้นฟูสภาพของภาควิชาเวชศาสตร์ฟื้นฟู โดยใช้เทคนิค

Neurologic Music Therapy ตอนแรกใช้เทคนิคพื้นฐานก่อน เช่น Melodic Intonation Therapy, Rhythmic Auditory Stimulation, การเติมคำในช่องว่าง หรือ MUSTIM, การร้องเพลงเพื่อสร้างความสบายใจ, และกิจกรรมประกอบจังหวะ ในปี พ.ศ. 2556 ผมร่วมกับพยาบาล Ward มะเร็ง ซึ่งได้มาขอให้ทำเพลงให้ บอกให้ผมช่วยใส่เสียงธรรมชาติ เช่น เสียงน้ำตก เสียงนกร้อง เสียงจิ้งหรีด ฯลฯ ผมก็ได้สร้างดนตรีฟังสบาย ๆ แบบ Spa Music สร้างบรรยากาศให้เหมือนโรงแรมมากกว่าโรงพยาบาล แทนที่จะมีเสียงดีด ๆ จาก Monitor เสียงพยาบาลคุยกัน หรือเสียงที่ไม่น่าฟังต่าง ๆ ก็เอาเสียงดนตรีมากลบ ส่วนกลุ่ม Palliative เริ่มมาขอความร่วมมือประมาณปี พ.ศ. 2557”

ปี พ.ศ. 2551 วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ก่อตั้งสาขาวิชาดนตรีบำบัดขึ้น โดยทำความร่วมมือกับ ศูนย์สิรินธรเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์แห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข และศูนย์การแพทย์กาญจนาภิเษก มหาวิทยาลัยมหิดล เปิดให้บริการดนตรีบำบัดกับผู้ป่วยอัมพฤกษ์ อัมพาต สมองเสื้อม เด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดยวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้เชิญ Associate Professor Dr.Dena Register อาจารย์และผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีบำบัดจาก Division of Music Education and Music Therapy, University of Kansas ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นผู้ริเริ่มบริการดนตรีบำบัด และในปีเดียวกันนี้เอง รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ปัญญา ไข่มุก อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรีบำบัดในขณะนั้น ได้ทำโครงการร่วมกับโรงพยาบาลทันตกรรมมหาจักรีสิรินธร ใช้กิจกรรมฟังเพลงเพื่อลดความกังวล ก่อนเข้ารับบริการทางทันตกรรม

ปี พ.ศ. 2553 สาขาวิชาดนตรีบำบัด วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้บรรจุนายภุชงค์ ฉิมพิบูลย์ เข้าทำงานในตำแหน่งนักวิชาการดนตรีบำบัด เป็นคนแรก (Chimpiboon, Interview, September, 5, 2015) ได้กล่าวถึงกระบวนการทำงานดนตรีบำบัดในระยะแรก ดังนี้

“ผมได้เริ่มทำงานด้านดนตรีบำบัด แบบเต็มตัวในตำแหน่งนักวิชาการดนตรีบำบัด เมื่อปี พ.ศ. 2553 ผมมีหน้าที่ออกไปจัดกิจกรรมดนตรีบำบัดให้กับศูนย์ความร่วมมือต่าง ๆ ของทางวิทยาลัย ได้แก่ ศูนย์สิรินธรฯ กระทรวงสาธารณสุข ศูนย์การแพทย์กาญจนาภิเษก มหาวิทยาลัยมหิดล และให้บริการดนตรีบำบัดที่ห้องดนตรีบำบัดของสาขาวิชา แนวทางการใช้ดนตรีบำบัดที่ผมใช้นั้นเป็นแนวพฤติกรรม หรือ Behavioral Approach ในการทำงาน เราจะเริ่มจากการศึกษาข้อมูลทั่วไปและประเมินทักษะต่าง ๆ ของผู้รับบริการก่อน เราจะต้องเก็บข้อมูลในหลาย ๆ ด้าน เช่น การวินิจฉัยโรค การบำบัดอื่น ๆ ที่ผู้รับบริการได้รับ ข้อมูลการประเมินจากนักวิชาชีพอื่น การแพทย์ ข้อควรระวัง ข้อห้ามจำเพาะ การกิจกรรมทางดนตรีที่ผู้รับบริการชื่นชอบ ในการประเมิน จะมีทั้งการสัมภาษณ์ และการสังเกตพฤติกรรมทั้งขณะเข้าร่วมและไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมดนตรีบำบัด พอเสร็จสิ้นการประเมิน ก็จะเป็นขั้นตอนของการวางแผนบำบัด ให้การบำบัด และประเมินผลหลังจากได้รับการบำบัด กิจกรรมดนตรีบำบัดที่ใช้จะพัฒนาและปรับปรุงมาจาก ตำรา และงานวิจัยต่าง ๆ หลังจากนั้น ผมจะต้องมาวิเคราะห์ดูว่า องค์ประกอบทางดนตรีอะไร ที่จะช่วยให้ผู้รับบริการพัฒนาทักษะไปถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้”

ปี พ.ศ. 2554 ผู้ช่วยศาสตราจารย์นายแพทย์มนตรี กิจมณี หัวหน้าสาขาวิชาดนตรีบำบัด วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล ในขณะนั้น ได้จัดทำโครงการดนตรีบำบัดตามหน่วยให้บริการต่าง ๆ ในโรงพยาบาลศิริราช ได้แก่ กิจกรรมฟังเพลงเพื่อการผ่อนคลายระหว่างรอรับบริการทางทันตกรรม ผ่าตัดเล็ก และเคมีบำบัด กิจกรรมร้องเพลงและฟังเพลงเพื่อลดความกังวลสำหรับผู้ป่วยหลังผ่าตัด ผู้ป่วยหู ตา คอ จมูก และกิจกรรมดนตรีบำบัดสำหรับผู้ป่วยเด็กโรค มะเร็ง

ปี พ.ศ. 2556 โรงพยาบาลมหารมย์ เริ่มเปิดให้บริการดนตรีบำบัดสำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ผู้ป่วยสมองเสื่อม เด็กสมาธิสั้น ออทิสติก รวมถึงบุคคลที่มีปัญหาสุขภาพจิต เช่น วิตกกังวล ซึมเศร้า เป็นต้น

ปี พ.ศ. 2557 ศูนย์จิตรักกรุงเทพฯ โรงพยาบาลกรุงเทพ เริ่มเปิดให้บริการดนตรีบำบัดในเด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ออทิสติก ดาวน์ซินโดรม ผู้ป่วยระบบประสาท และผู้ป่วยจิตเภท

ปี พ.ศ. 2558 มีหลายหน่วยงานทางการแพทย์ที่ได้รับเริ่มให้บริการดนตรีบำบัด ได้แก่ สถาบันพัฒนาการเด็กราชชนกนรินทร์ กรมสุขภาพจิต จังหวัดเชียงใหม่ เปิดให้บริการดนตรีบำบัดให้กับเด็กพัฒนาการล่าช้า เด็กออทิสติก เด็กสมองพิการ และเด็กที่มีความบกพร่องด้านการเรียนรู้ ที่มีอายุต่ำกว่า 6 ปี ศูนย์ Cognitive Fitness Center โรงพยาบาลจุฬากิจกรรมดนตรีบำบัดเพื่อพัฒนาศักยภาพทางสมองสำหรับผู้สูงอายุ และผู้ป่วยสมองเสื่อม และศูนย์กระตุ้นและส่งเสริมพัฒนาการเด็ก Kids Expert ได้เปิดให้บริการดนตรีบำบัดสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

2. ประวัติด้านการจัดการศึกษาดนตรีบำบัด

จากการศึกษาหลักฐานจากเอกสาร ผู้วิจัยพบการจัดการศึกษาดนตรีบำบัด 2 ลักษณะ ได้แก่ การศึกษาในระดับปริญญา (Degree Program) และหลักสูตรระยะสั้น (Short Course Training) โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 การศึกษาในระดับปริญญา (Degree Program)

จากหลักฐานเอกสารพบว่า ประเทศไทยมีหลักสูตรดนตรีบำบัดในระดับอุดมศึกษา 2 สถาบันการศึกษา คือ มหาวิทยาลัยรังสิตและมหาวิทยาลัยมหิดล

ปี พ.ศ. 2550 วิทยาลัยดนตรี มหาวิทยาลัยรังสิต เป็นมหาวิทยาลัยเอกชนที่มีหลักสูตรดนตรีบำบัดขึ้นมาจากภายใต้แขนงวิชา หลักสูตรดนตรีบัณฑิต ในระดับปริญญาตรี โดยหลักสูตรรับสมัครเยาวชนที่มีความสนใจในด้านดนตรีบำบัดเข้ามาศึกษาต่อ (Binson, 2010)

ปี พ.ศ. 2556 วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้จัดการเรียนการสอนดนตรีบำบัดขึ้น ในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี วิชาเอกดนตรีบำบัด ถือเป็นหลักสูตรดนตรีบำบัดในระดับปริญญาโทหลักสูตรแรกของประเทศไทย และภาคพื้นเอเชียอาคเนย์ มีแผนการศึกษา 2 ปี เป็นการเรียนแบบเต็มเวลา โดยมีจำนวนหน่วยกิตไม่น้อยกว่า 38 หน่วย และมี 2 แผนการเรียน ได้แก่ (1) แผน ก ประกอบด้วยวิชาบังคับ 20 หน่วยกิต วิชาเลือกไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิต และวิทยานิพนธ์ 12 หน่วยกิต และ (2) แผน ข ประกอบด้วย วิชาบังคับ 20 หน่วยกิต วิชาเลือกไม่น้อยกว่า 12 หน่วยกิต และสารนิพนธ์ 6 หน่วยกิต รายละเอียดของทั้ง 2 หลักสูตร แสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 รายวิชาในหลักสูตรดนตรีบำบัดของมหาวิทยาลัยรังสิตและมหาวิทยาลัยมหิดล

รายวิชาในหลักสูตรดนตรีบัณฑิต ปี พ.ศ. 2550 แขนงวิชาดนตรีบำบัด วิทยาลัยดนตรี มหาวิทยาลัยรังสิต	รายวิชาในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ดนตรี) ปี พ.ศ.2556 วิชาเอกดนตรีบำบัด วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล
<ul style="list-style-type: none"> - กายวิภาคศาสตร์พื้นฐาน - ชีววิทยาทั่วไป - ปฏิบัติการชีววิทยาทั่วไป - ระบบสุขภาพในประเทศไทย - ระเบียบวิธีวิจัย - สรีรวิทยาพื้นฐาน - การวินิจฉัยโรคและการประเมินสุขภาพ - จิตวิทยาการสื่อสาร - ปรัชญาดนตรีศึกษา - วิธีการสอนและสื่อในดนตรีศึกษา - จิตวิทยาดนตรี - ดนตรีในการศึกษาพิเศษ - ศิลปะสร้างสรรค์บำบัด - หลักของดนตรีบำบัด - เทคนิคการเล่นดนตรีประกอบในดนตรีบำบัด - การฝึกปฏิบัติในดนตรีบำบัด 	<ul style="list-style-type: none"> - ระเบียบวิธีวิจัยดนตรี - สัมมนาวิจัยดนตรี - สัมมนาดนตรี - หลักการทางดนตรีบำบัด - ทักษะการเป็นผู้นำกลุ่มในดนตรีบำบัด - ปรัชญาและทฤษฎีทางดนตรีบำบัด - พัฒนาการมนุษย์และการเรียนรู้ทางดนตรี - เทคนิคทางคลินิกในดนตรีบำบัดสำหรับเด็ก - เทคนิคทางคลินิกในดนตรีบำบัดสำหรับผู้ใหญ่ - ดนตรีบำบัดในการฟื้นฟูสุขภาพ - ดนตรีบำบัดในผู้ป่วยเด็ก - ดนตรีบำบัดในผู้สูงอายุ - ดนตรีบำบัดในกลุ่มจิตเวช - ดนตรีบำบัดเพื่อพัฒนาระบบประสาท - ดนตรีบำบัดในผู้ป่วยระยะสุดท้าย ผู้ป่วยที่รอคอยความหวัง - การปฏิบัติงานดนตรีบำบัด - งานฝึกงานทางดนตรีบำบัด

นายภูษงค์ ฉิมพิบูลย์ มหำบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาด้านดนตรีบำบัดจาก วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้เล่าถึงประสบการณ์ในการเรียนไว้ (Chimpiboon, Interview, September, 5, 2015) ดังนี้

“การเรียนดนตรีบำบัดที่ มหิดลนั้น ประกอบด้วย การฟังบรรยาย การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และการลงปฏิบัติ อาจารย์ที่สอนวิชาดนตรีบำบัดจะมีด้วยกันหลายท่าน ได้แก่ อาจารย์พัชรวรรณ พุทธิยาสาธาพร หัวหน้าสาขาวิชา และ Associate Professor Dr. Dena Register ที่เดินทางมาจากอเมริกาและมาสอนที่ประเทศไทยเป็นพัก ๆ การเรียนดนตรีบำบัดที่มหิดลเราจะได้มีโอกาสเจอคนป่วยที่โรงพยาบาลตั้งแต่สัปดาห์แรกที่เรียนเลย เพื่อเป็นการสร้างความคุ้นชินให้กับเรา การสอนที่มหิดล จะสอดแทรกโอกาสให้เราได้เจอกับคนไข้อยู่ตลอดเวลา เราจะมีโอกาสได้ฝึกทักษะการใช้ดนตรีเพื่อการบำบัดกับคนไข้อยู่ตลอด และเราก็จะได้มีโอกาสสังเกตการณ์การทำคลินิกดนตรีบำบัดอีกด้วย ตอนที่ผมเรียน ผมได้มีโอกาสฝึกดนตรีบำบัดกับผู้ป่วยหลากหลายประเภท เช่น ออทิสติก เด็กสมองพิการ ดาวน์ซินโดรม ผู้ป่วยโรคมะเร็ง ผู้ป่วยหลังผ่าตัด ผู้ป่วยหู ตา คอ จมูก ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดในสมอง ผู้ป่วยสมองเสื่อม และผู้ป่วยโรคพาร์กินสัน”

2.2 หลักสูตรระยะสั้น (Short Course Training)

จากการศึกษาพบว่า ปี พ.ศ. 2551 – พ.ศ. 2556 วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้จัดอบรมดนตรีบำบัดขึ้นทั้งหมด 9 ครั้ง จำนวน 4 หัวข้ออบรม วิทยากรในการจัดอบรมคือ Associate Professor Dr. Dena Register และ Professor Dr. Alicia Ann Clair จาก Division of Music Education and Music Therapy, Department of Music and Dance, School of Arts, University of Kansas

หัวข้อและเนื้อหาในการอบรม มีรายละเอียด ดังนี้

- ปี 2551 จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “ดนตรีเพื่อสุขภาพและบำบัด จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ” เนื้อหาในการอบรมประกอบด้วย Introduction to Music Therapy, Working with Musical Elements to Meet Non-Music Goals & Objectives, Pediatric Music Therapy: Music Therapy in the Medical Setting, และ Adult and Geriatric Music Therapy

- ปี 2552 จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “ศาสตร์และศิลป์ของดนตรีบำบัด (The Arts of Applications in Music Therapy)” เนื้อหาในการอบรมประกอบด้วย Introduction to Music Therapy, Treatment for Whole Person: Early Intervention and Prevention in Music Therapy, Pediatric Music Therapy และ Adult and Geriatric Music Therapy

- ปี 2552 – 2556 จัดอบรมโครงการหลักสูตรระยะสั้นด้านดนตรีบำบัด (หลักสูตรปกติ) จำนวน 6 ครั้งเนื้อหาในการอบรมประกอบด้วย Introduction to the Therapeutic Use of Music, Therapeutic Uses of Music in Client and Family Centered Care, Working with Musical Elements to Meet Non-Music Goals & Objectives, Music Therapy Across the Lifespan: A Developmental Approach, Discussion & Demonstration และ Being an Effective Advocate for Music Therapy: Using Current Research and Evidence-based Outcome

ปี พ.ศ. 2554 ผู้ช่วยศาสตราจารย์นายแพทย์จักรกริช กล้าผจญ หัวหน้าภาควิชาเวชศาสตร์ฟื้นฟู คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ริเริ่มจัดอบรมดนตรีบำบัด

“ผมเริ่มจัดอบรมครั้งแรกที่ โรงพยาบาลโพธาราม จังหวัดราชบุรี ปี พ.ศ. 2554 รูปแบบของการจัดอบรมก็ไม่ได้ลึกซึ้งอะไรมากนัก เป็นเหมือนกิจกรรมมากกว่า ให้ความรู้ด้านดนตรีบำบัดมันมีกิจกรรมแบบนี้ มันมีประโยชน์แบบนี้ เนื้อหาที่อาจารย์สอน จะมี Principle of Music Therapy ทำแล้วได้ประโยชน์อะไรบ้าง ทำกับผู้ป่วยกลุ่มไหนได้บ้าง การประเมินก่อนการทำดนตรีบำบัด การอบรมจะมีการสาธิตกิจกรรมโดยนักกิจกรรมบำบัด และวิธีการใช้เครื่องดนตรีต่าง ๆ การอบรมจะจัด 2 วันครึ่ง คนที่เข้าอบรมในตอนแรกจะเป็นนักกายภาพบำบัด นักกิจกรรมบำบัดก่อน แล้วก็จะมีพยาบาล อันนี้คือในโรงพยาบาล แต่ใน Setting ที่เราทำที่ศูนย์การศึกษาพิเศษ ก็จะเป็นครูการศึกษาพิเศษที่ดูแลเด็กพิการ แล้วก็จะมีนักกิจกรรมบำบัดบ้างจังหวัดที่ผมเคยไปจัดอบรมมา ก็เช่น ราชบุรี พิชณุโลก ลำปาง เชียงราย เชียงใหม่ สุโขทัย พิจิตร ตาก”

กลุ่มดนตรีบำบัด ภาควิชาเวชศาสตร์ฟื้นฟู คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้จัดทำหนังสือชื่อ “แนวทางการใช้ดนตรีบำบัดสำหรับผู้ป่วยและผู้พิการทางกาย” เนื้อหาในหนังสือประกอบด้วย บริบทผู้ป่วยและผู้พิการทางกาย กรอบแนวคิดดนตรีบำบัดสำหรับผู้ป่วยและผู้พิการทางกาย บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับดนตรีบำบัด สถานที่ เครื่องมือและ

อุปกรณ์สำหรับดนตรีบำบัด ผู้ป่วยและผู้พิการทางกายที่เหมาะสมสำหรับดนตรีบำบัด การตรวจประเมินก่อนเข้าโปรแกรมดนตรีบำบัด วิธีการใช้ดนตรีบำบัดสำหรับผู้ป่วยและผู้พิการทางกาย โดยหนังสือเล่มนี้ได้จัดทำขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2554

สถาบันอุดมศึกษาได้เริ่มมีการจัดอบรมระยะสั้นด้านดนตรีบำบัดอย่างต่อเนื่อง เช่น สายวิชาดุริยางคศิลป์ สาขาวิชาดนตรีตะวันตก คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จัดอบรมเชิงปฏิบัติการหัวข้อ “ดนตรีบำบัดสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษและครอบครัว” ในวันที่ 26-28 กุมภาพันธ์ 2563 วิทยากรคือ Professor Dr. Amelia Oldfield และสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ เช่น คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา เป็นต้น

3. ประวัติด้านการวิจัยดนตรีบำบัด

Trakarnrung & Chiengchana (2012) ได้สังเคราะห์งานวิจัยด้านดนตรีบำบัดในประเทศไทย จำนวนทั้งหมด 65 งานวิจัยที่เผยแพร่ในช่วงปี พ.ศ. 2528 – 2553 จากมหาวิทยาลัยทั้งหมด 5 แห่ง ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยขอนแก่น ผลการวิจัย พบว่างานวิจัยส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยที่อยู่ในรูปแบบของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทมากที่สุด ร้อยละ 81.5 ซึ่งมีการตีพิมพ์ในระหว่างปี พ.ศ. 2549 - 2553 มากที่สุด ร้อยละ 43.1 สถาบันที่ผลิตงานวิจัยทางดนตรีบำบัดมากที่สุด คือ มหาวิทยาลัยมหิดล ร้อยละ 32.3 โดยส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยจากสาขาพยาบาล ร้อยละ 53.8 งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการวิจัยที่ทำในเนื้อหาเกี่ยวกับดนตรีบำบัดสำหรับความเจ็บปวด ร้อยละ 20 ตัวแปรต้นที่มีการศึกษามากที่สุด คือ การฟังดนตรีประเภทผ่อนคลาย ร้อยละ 18.5 และตัวแปรตามที่มีการศึกษามากที่สุด คือ ความเจ็บปวด ร้อยละ 20 งานวิจัยส่วนใหญ่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงทดลองมากที่สุด ร้อยละ 81.5 และใช้สถิติ t-test independent ในการวิเคราะห์มากที่สุด ร้อยละ 24.6

นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2553 มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ก่อตั้งคลัสเตอร์การวิจัยดนตรีบำบัด (Cluster of Music Therapy) โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร. สุกรี เจริญสุข เป็นหัวหน้าคลัสเตอร์ ภายใต้โครงการมหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านดนตรีบำบัดในประเทศไทย พัฒนาการจัดการความรู้ และพัฒนาองค์ความรู้ทางด้านดนตรีบำบัดที่เป็นสากลในรากฐานของความเป็นไทย นำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานด้านดนตรีบำบัด และเป็นศูนย์กลางทางความรู้ เวทีในการระดมความคิด แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างนักวิจัยและนักวิชาการที่มีความสนใจด้านดนตรีบำบัด มีทั้งสิ้น 20 โครงการ (Trakarnrung, 2012) ตัวอย่างเช่น

- การสังเคราะห์โปรแกรมดนตรีบำบัดและเครื่องมือที่ใช้ทดสอบในงานวิจัยด้านดนตรีบำบัดในประเทศไทย (สมชัย ตระการรุ่ง, นักวิจัย)
- การสำรวจและสังเคราะห์การเผยแพร่และอ้างอิงผลงานวิจัยด้านดนตรีบำบัดของประเทศไทยในฐานข้อมูลวิจัยระดับชาติและนานาชาติ (สมชัย ตระการรุ่ง, นักวิจัย)
- อิทธิพลของดนตรีและการเคลื่อนไหวต่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในเด็ก (วสุนันท์ ชุ่มเชื้อ, นักวิจัย)

- ผลของการฝึกดนตรีต่อจิตประสาทการเคลื่อนไหวในคนไทยวัยผู้ใหญ่ตอนต้น (วรรณเพ็ญ จันทร์ศิริคุณเคราะห์, นักวิจัย)
- อิทธิพลของการฟังดนตรีต่อการพัฒนาความจำในผู้สูงอายุ (ธีรตา ข่านอง, นักวิจัย)
- การศึกษาเปรียบเทียบหลักสูตรปริญญาตรีดนตรีบำบัดในมหาวิทยาลัยต่างประเทศ (สมชัย ตระการรุ่ง, นักวิจัย)
- อิทธิพลของการฝึกดนตรีต่อการพัฒนาการรู้คิดในเด็กวัยรุ่น: การศึกษาด้วยคลื่นไฟฟ้าสมอง (นวลจันทร์ จุฑาภักดีกุล, นักวิจัย)
- อิทธิพลของดนตรีต่อการพัฒนาการตัดสินใจในวัยรุ่น (อรพินท์ เลิศอวส์ดาตระกูล, นักวิจัย)
- การเปรียบเทียบประสิทธิผลของการใช้ดนตรีบำบัดแบบ active กับ แบบ receptive ในการเพิ่มคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยชาวไทยที่เป็นโรคซึมเศร้า (พัชวรรณ พุทธิยาสาพร, นักวิจัย)
- ประสิทธิภาพของดนตรีบำบัดต่อคุณภาพชีวิต ความปวด และระยะเวลาการอยู่ในโรงพยาบาลของผู้ป่วยที่เข้ารับการผ่าตัดใหญ่ (พัชวรรณ พุทธิยาสาพร, นักวิจัย)

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผลของการวิจัย ทำให้ทราบถึงแนวทางในการพัฒนาดนตรีบำบัดในประเทศไทย ดังนี้

1. การพัฒนาดนตรีบำบัดด้านบริการคลินิกดนตรีบำบัด

จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการให้บริการคลินิกดนตรีบำบัดในประเทศไทยยังอยู่ในระยะเริ่มต้น ขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านดนตรีบำบัด และบุคลากรทางการแพทย์ยังขาดความเข้าใจในบทบาทของดนตรีบำบัดที่มีต่อการทางการแพทย์และสุขภาพ การบริการทางคลินิกมีขีดจำกัดในการรักษา กิจกรรมทางดนตรีบำบัด (Music Interventions) ที่ใช้น้อย และยังไม่เป็นที่รู้จักและแพร่หลายในวงกว้าง ดังนั้นการศึกษางานวิจัยชิ้นนี้ ทำให้ทราบว่า การสนับสนุนบริการทางคลินิกดนตรีบำบัดควรได้รับการพัฒนาประเด็นใดในอนาคต และที่สำคัญคือการสนับสนุนส่งเสริมให้บุคลากรทางการแพทย์ได้ตระหนักถึงประโยชน์ที่ผู้ป่วยจะได้รับจากบริการดนตรีบำบัดได้มากขึ้น

2. การพัฒนาการศึกษาดนตรีบำบัด

จากผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนการสอนด้านดนตรีบำบัดในสถาบันอุดมศึกษาไทยในอดีตนั้นมีอยู่น้อย มีเพียงแห่งเดียวที่ทำการเรียนการสอนด้านดนตรีบำบัดโดยเฉพาะ คือ หลักสูตรสาขาวิชาเอกดนตรีบำบัด ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล นอกจากนั้นมีการอบรมในหลักสูตรดนตรีบำบัดระยะสั้นเพียงไม่กี่สถาบัน เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทำให้ทราบว่า การจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดความเข้าใจศาสตร์ดนตรีบำบัดมีอยู่น้อย ถึงแม้ว่าในปีการศึกษา 2565 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะเปิดหลักสูตรปริญญาโทด้านดนตรีบำบัดเพิ่มอีกหนึ่งแห่ง ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า ควรมีการส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งระดับปริญญาและหลักสูตรระยะสั้นให้มากขึ้นเพื่อให้เกิดการแพร่หลายและเป็นที่รู้จัก รวมถึงการสนับสนุน

ส่งเสริมจัดรูปแบบของการเรียนการสอนด้านดนตรีบำบัดผ่านสื่อออนไลน์ ตัวอย่างเช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดให้มีการเรียนการสอนรูปแบบออนไลน์ หัวข้อ ดนตรีบำบัด โดยมีวัตถุประสงค์การเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจความหมายของดนตรีบำบัด มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาชีพนักดนตรีบำบัด และให้ผู้เรียนสามารถนำดนตรีบำบัดไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ (Chulalongkorn University, 2564) และมหาวิทยาลัยในต่างประเทศหลายแห่งเริ่มจัดการเรียนการสอนหลักสูตรดนตรีบำบัดในรูปแบบออนไลน์ เช่น Colorado State University เปิดหลักสูตรดนตรีบำบัดออนไลน์ในระดับปริญญาโท (Colorado State University, 2021). Berklee College of Music เปิดหลักสูตรดนตรีบำบัดออนไลน์ในระดับปริญญาตรี (Allen, 2021) เป็นต้น

3. การพัฒนาการวิจัยดนตรีบำบัด

จากผลการวิจัยพบว่า สถาบันอุดมศึกษาไทยมีการส่งเสริมการวิจัยดนตรีบำบัดอย่างต่อเนื่อง แต่ยังมีปริมาณไม่เพียงพอ เนื่องจากศาสตร์ด้านดนตรีบำบัดเป็นที่รู้จักไม่มากนัก และจากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ ยังไม่พบว่ามีสถาบันอุดมศึกษาไทยแห่งใดที่เปิดหลักสูตรดนตรีบำบัดในระดับปริญญาตรี หรือผลิตนักดนตรีบำบัดวิชาชีพตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพในระดับสากล ทำให้การกำหนดนโยบายและการสนับสนุนหลักดำเนินงานวิจัยดนตรีบำบัดเพื่อนำไปใช้ทางคลินิกยังคงเป็นที่ต้องการและจำเป็นสำหรับประเทศ เพื่อที่บุคลากรทางการแพทย์จะสามารถใช้ผลการวิจัยไปในการให้บริการทางการแพทย์และตอบสนองความต้องการของผู้ป่วยได้หลากหลายและมากขึ้น

รายการเอกสารอ้างอิง

- Allen, J (2021). *Introduction to Music Therapy*. Retrieved July 31st, 2021 from <https://online.berklee.edu/courses/introduction-to-music-therapy>
- American Music Therapy Association. (2011). *About Music Therapy & AMTA*. Retrieved August 1st, 2011 from, <http://www.musictherapy.org/about/quotes/>
- American Music Therapy Association. (2016). *About Music Therapy & AMTA*. Retrieved August 15th, 2016 from, <http://www.musictherapy.org/about/quotes/>
- Binson, B. (2010). *Music therapy*. (2nd ed.). Bangkok: V Print Company. (In Thai)
- British Association of Music Therapy. (2012). *What is music therapy?* Retrieved February 16th, 2016 from <http://www.bamt.org/music-therapy/what-is-music-therapy.html>
- Brooks, D. (2003). A history of music therapy journal articles published in English language. *Journal of Music Therapy*, 40(2), 151 – 168.
- Chimpiboon, P. (Interview, September 5, 2015).

- Chulalongkorn University. (2564). *Music therapy: CHULAMOOC5024*. Retrieved July 31st, 2021 from <https://mooc.chula.ac.th/courses/224>. (In Thai)
- Colorado State University. (2021). *Earn your master's in music therapy online*. Retrieved July 31st, 2021 from <https://www.online.colostate.edu/degrees/music-therapy/>
- Davis, W. B., Gfeller, K. E., & Thaut, M. H. (2008). *An introduction to music therapy: Theory and practice*. Silver Spring, MD: The American Music Therapy Association.
- Dinprangpada, P. (Interview, August, 20, 2015).
- Klaphajone, J. (Interview, August 29, 2013).
- l'Etoile, S. D. (2000). The history of the undergraduate curriculum in music therapy. *Journal of music therapy*, 37(1), 51 - 71.
- Register, D. (2002). Collaboration and consultation: A survey of board certified music therapists. *Journal of Music Therapy*, 39(4), 305 - 321.
- Trakarnrung, S. & Chiangchana, N. (2011). *Synthesis of music therapy research in Thailand*. The national research university funding project, Mahidol University, cluster of music therapy. (In Thai)
- Trakarnrung, S. (2012). *History of Music Therapy in Thailand*. The national research university funding project, Mahidol University, cluster of music therapy. (In Thai)